

PROBLEMATIKA NOVĚ REALIZOVANÝCH PRVKŮ ÚSES LESNÍHO CHARAKTERU V PŘEVÁŽNĚ BEZLESE KRAJINĚ - KOMPROMISNÍ ŘEŠENÍ NA PŘÍKLADU HRNČÍŘSKÝCH LUK

Ing. Jiří ROM

Magistrát hlavního města Prahy, Mariánské náměstí 2, 110 01 Praha 1

jiri.rom@praha.eu

Na první pohled může být vadou příměstské krajiny v některých okrajových částech Prahy nadbytek polí a zároveň nedostatek lesů. Tato skutečnost s sebou může nést několik problémů: špatnou prostupnost zemědělské krajiny či absenci vhodných biotopů pro řadu organismů nebo nedostatek rekreačních ploch pro obyvatele přilehlých satelitů. Bohužel posledně zmiňovaný problém jako jediný je většinovou společností brán za důležitý.

V Praze a jejím blízkém okolí je proto poměrně velká snaha o zalesnění dosud bezlesých ploch. Přičemž smyslem nových lesních výsadeb je především posílení rekreační funkce pražské příměstské krajiny. Nové zalesňovací projekty tak zpravidla nezohledňují biotopové nároky jakýchkoliv organismů. Snadno se proto může stát, že nový les výborně poslouží veřejnosti, jakmile odroste do výšky, která již je pro běžného návštěvníka lesa atraktivní. Zároveň ale může zásadně ohrozit trvalý výskyt nebo migrační trasu organismů, pro které je přítomnost stinného a hustého lesa nevhodná.

Územní plán hlavního města Prahy nabízí nemalé množství ploch, jejichž funkční využití by měl být les. U naprosté většiny takových ploch tak hrozí, že bude zalesněno pole. Síť biokoridorů a biocenter (ať již funkčních či nefunkčních) v Praze je oproti tomu až na několik málo výjimek navržena velmi citlivě a cílovými společenstvy ve většině případů nejsou lesní společenstva. Díky ÚSESu tak mohou zůstat klíčové migrační koridory i pro organismy otevřených biotopů v místech, kde dnes jasně dominují pole, ale v budoucnu se počítá s jejich zalesněním.

Jelikož pozemky soukromých vlastníků se prakticky nezalesňují, byť s tím územní plán počítá, vznikají v současné době nové lesy prakticky jen na pozemcích městských. To vede k tomu, že na řadě míst v Praze stále převažují pole, neboť město v takových oblastech nevlastní pozemky, které by zalesnilo.

Zejména ze strany jednotlivých městských částí je pak znát citelná snaha, aby biocentra a biokoridory vznikající v rámci územního systému ekologické stability v okrajových částech Prahy byla zakládána jako lesní s cílem nahradit nedostatek jiné rekreační zeleně. Přitom i zeleň vytvořená v rámci ÚSESu splňující nároky organismů vázaných na bezlesé biotopy může uspokojovat náročné požadavky na rekreaci.

Vycházím z úvahy, kdy stávající podoba lesa (v naprosté převaze lesa vysokého) nekorresponduje s podobou lesa, jaký se ve středních a nižších nadmořských výškách střední Evropy vyskytoval v průběhu posledních několika tisíc let (můžeme říci v průběhu Holocénu). V dnešní době je les výrazně hustší a díky tomu chladnější a stinnější, než kdy býval v historicky zdokumentovatelné době. Díky odlišné podobě lesa byla v minulosti většina rostlinných i živočišných organismů, které dnes řadíme do bezlesých biotopů, schopna existovat v lesních porostech. Naopak v dnešním hustém lese již tyto organismy existovat nedokáží a vyskytují se převážně nebo pouze v biotopech otevřených.

Za připomenutí pak jistě stojí, že bezvýhradně interiérové druhy (myšleno druhy vázané striktně na lesní prostředí uvnitř porostů) se ve středních a nižších nadmořských výškách České republiky prakticky nevyskytují a patrně ani v minulosti nevyskytovaly.

Zatímco organismům vázaným do určité míry na lesní prostředí může „hustý“ lesní biokoridor, resp. jeho okraj pomoci při migraci, organismům vázaným na otevřené biotopy, resp. organismům, které nedokáží proniknout „hustým“ lesem, takový biokoridor uškodí, neboť migraci znemožní. Za povšimnutí stojí, že mnoho savců a ptáků (ne-li většina), kteří migrují lesním biokoridorem, využívá pouze porostní stěnu, resp. okraj lesního porostu a do vnitřku biokoridoru nemají potřebu vstupovat. Z mnoha průzkumů je přitom zjevné, že druhům využívajícím „husté“ lesní biokoridory stačí k migraci i „řídka“ stromová nebo dokonce keřová vegetace, která zároveň není překážkou pro organismy ze skupiny preferující otevřená stanoviště.

Na příkladu Hrnčířských luk je možné ukázat snahu vytvořit pestrou skladbu biotopů, která by jednak udržela stávající druhy rostlin a živočichů v předmětném území, a dále nabídla lokalitu druhům dalším, které by území osídlily či využívaly k tranzitu.

Snímky stabilního katastru z roku 1840 ukazují, že území bylo v polovině 19. století v zásadě bezlesé, stejně hovoří i mapy vojenských mapování, které byly vytvořeny v druhé polovině 18. století, začátkem 19. století a v druhé polovině 19. století.

Pokud se podíváme, kdy došlo v blízkém okolí zájmového území k nějakému zalesnění, zjistíme, že v posledních několika stech letech nikdy. Až do dnešní doby, kdy proběhly již výše zmíněné výsadby lesa.

Lokalita se v posledních osmi letech poměrně rázně mění a na polích jsou zakládány jiné biotopy. Zásadní úpravy začaly v roce 2007, kdy byl založen první regionální biokoridor tvořený z větší části lesem, z menší části loukami. (Cílovým společenstvem v rámci tohoto biokoridoru bylo zcela správně stanoveno společenstvo lesostepní, funkční využití v rámci územního plánu je ale les.) V roce 2008 přibyla na tomto biokoridoru část lesního lokálního biocentra. Ve stejném roce, tedy 2008, byla založena jedna rozsáhlá a jedna menší louka v rámci regionálního biocentra, které bylo doposud tvořeno biologicky cennými loukami a rybníky spadajícími do přírodní památky Hrnčířské louky a dále přilehlými poli.

V roce 2010 došlo k zalesnění dalších ploch v rámci regionálního biocentra a navazujícího regionálního biokoridoru. Původní plán tohoto zalesnění počítal s jednou tak velkou plochou, než na jaké se nakonec les vysadil. Zde je vhodné se pozastavit.

Nově založený les měl být přitisknut z východní a západní strany až na okraj přírodní památky, tedy na hranici přírodovědně cenných luk. Velmi rozumně se ale povedl vyjednat kompromis, kdy téměř polovina plánovaného lesa byla nahrazena loukami, které se vložily mezi stávající cenné louky a nově vznikající les. Plochy pod elektrickým vedením a nad plynovodem navíc nebylo možno zalesnit a vznikly tak další plochy luk.

V letech 2011-2012 byl revitalizován Sladkovský rybník. V rámci revitalizace byla odstraněna keřová a stromová vegetace z většiny obvodu rybníka, v příhodných místech stržen břeh do pozvolnějšího sklonu a vytvořena kolmá jílovitohlinitá stěna sahající až k vodní hladině.

V letech 2012-2013 byl obdobně revitalizován rybník Jordán, přičemž v tomto případě byla odstraněna až na 5 jedinců veškerá keřová a stromová vegetace po jeho obvodu. Břehy

byly opět upraveny do velmi pozvolného sklonu a orniční vrstva z větší části obvodu rybníka stržena až na vrstvu podorniční.

A konečně v roce 2014 bylo provedeno zalesnění pole u blízkého interakčního prvku, kde zároveň vznikla další louka.

Kromě zakládání luk a lesů docházelo k postupným výsadbám solitérních stromů či stromořadí a zejména k výsadbám ovocných stromů. V letech 2007 a 2008 byly vysazeny dvě neovocné aleje. V letech 2010 a 2011 dvě ovocné aleje, v roce 2012 dva menší ovocné sady a v roce 2015 zatím poslední ovocná alej.

V průběhu let se v zájmovém území průběžně tvoří plochy se strženým travním drnem nebo celkově převrstveným půdním povrchem. V roce 2010 tak došlo ke stržení ornice na dvou místech, která byla vynechána v rámci zatravňování pole, v roce 2012 byla výrazně stržena ornice a částečně i podorničí při úpravě břehů Sladkovského rybníka a obdobně v roce 2013 při úpravě břehů rybníka Jordán. V roce 2013 bylo navíc zásadně rozšířeno koryto bezejmenného potoka protékajícího oběma rybníky do té míry, že byl opět obnažen minerální horizont. A konečně v roce 2015 proběhla rekonstrukce části plynovodu, při které byla převrstvena rozsáhlá plocha výkopu, aniž by na lokalitu byla navedena kvůli finální úpravě povrchu jakákoliv zemina.

Všechna místa s obnaženým povrchem, resp. se strženou ornicí byla během nejbližšího vegetačního období osídlena společenstvy rostlin či živočichů typickými pro tento typ biotopu, ať již s příklonem k vlhčímu či suššímu stanovišti.

V biocentru a přilehlých biokoridorech se nacházejí i plochy s rákosovými porosty, rybníky, ruderalní plochy či pastvina. Na zájmovou lokalitu pak navazují z větší části pole, z menší části zástavba.

Nečekaným pomocníkem při udržení bezlesých stanovišť se staly liniové stavby, zejména plynovod a nadzemní elektrická vedení, díky kterým došlo k rozbití větších lesních celků na menší dílce.

V řech čísel zaujímají lesy 19,5 ha, ale louky 39,5 ha, ruderalní plochy 2,4 ha, rákosiny 1,5 ha, pastvina 0,6 ha a rybníky téměř 8 ha. Nelesní terestrické biotopy včetně ovocných sadů tedy zabírají plochu 44 ha oproti necelým 20 ti ha lesních porostů. Přesto se odborníci z řad entomologů, ornitologů a botaniků shodují, že je v lokalitě nově založených ploch lesa příliš a že to pro jimi sledované skupiny organismů nebude mít pozitivní přínos.